

kerken, hoezeer nog naar Genève opziend om leiding, toch onder den invloed geraakt van anderlandsche bescrompenheid?" blz. 118.

Hij zegt verder: „Farel, de wegberieder van Calvin en levenslang zijn vriend en raadsman, blijkt hevig tegenstander van het toneel... Calvin zelf heeft niets anders toegestaan dan schoolspelen, en dat naar allen schijn, zéér spaarzaam: tusschen 1540 en 1550 worden er twee, tusschen 1550 en 1561 vier vermeld; en in 1559 blijven ze in de nieuwe schoolorde weg”, blz. 118.

Er is echter één ander geval. „De eenige uitzondering maakt het veel besproken geval van 1546. En in de brieven daarover gewisseld tusschen Calvin en Farel lees ik niet anders dan dat hier zeer noode, en met duidelijk getoonden afkeer toegegeven werd, wat om de groote belangen voor dezen heer niet anders kon”, blz. 118.

Dr Wille deelt dan den gang der gebeurtenissen hierbij mede, en dat Calvin daarover van Farel schreef: „Wij hebben verklaard, dat wij allerminst goedkeuren. Maar tot het uiterste vechten wilden wij niet, omdat er gevaar bestond, dat wij ons gezag zouden inboeten, indien wij hardnekkig tegenstand biedend, toch ten slotte zouden overwonnen worden. Ik zie, dat men (den lieden) niet alle dingen van vermaak kan ontzeggen. Zoo is het mij dan genoeg, als zij begrijpen, dat hun dit, wat niet zoo erg slecht is, bij wijze van toegeving wordt vergund, maar tegen onzen zin”, blz. 121. Calvin bedoelt, dat dit stuk, eene moralité, in zichzelf geen aanstoot gaf, en geduld kon worden. In een brief van den volgenden dag, 4 Juli 1546, geeft Calvin aan Farel een samenvattend verslag van wat er gebeurd was tot op dezen dag zelf der uitvoering. Ook hier was de voorstelling, dat weigering — (n.l. van opvoering of vertooning) — „om vele redenen geadviseerd werd, maar dat men niet hard tegen hard ingaan kon. Wat Calvin aan Cop” — een predikant te Genève, „die hevig in zijn preek te velde trok tegen de komende vertooning, daardoor de woede opwekte van de spelers en hun niet geringen aanhang, en Calvin de grootste moeite bezorgde, om alles weer in het reine te brengen”, blz. 120 — „tot verwijt rekende, is dat hij ontijdig ijverde. En dat hij geen maat kende: hij had de burgeressen, die mede optreden zouden, rechtstreeks of vragenderwijze minder eerbare beweesredenen toegeschreven”, blz. 121.

Prof. Wille laat dan volgen: „Maar wij begrijpen den geheelen loop der dingen alleen, wanneer wij het indulgere” — toegeven — „van een enkel oblectamentum” — vermaak — „niet losmaken van het bijgevoegde nobis invitis” — tegen onzen wil —, dat Calvin in zijn brief aan Farel schreef, „en wanneer wij goed letten op den toon van Calvin's brief van Farel, met den weerklank, dien Farel daarop gaf”, blz. 121.

Daarna schrijft Prof. Wille dan verder: „Dan is het duidelijk, dat Calvin evenals Fabri en Farel, evenals Cop, en de predikanten, die dezen nog verdedigen wilden, een tegenstander was van het volkstoneel. En dat het gansche college van predikanten, met uitzondering van Pouplin, niet moet worden voorgesteld als principieel in deze zaak gekant tegen Calvin... maar als niet begrijpend of wel niet billijkend, dat deze om redenen van tactisch beleid even de teugels vierde, ondanks de algemeen gevestigde, ook zijn eigene, afkeuring van de zaak”, blz. 121 v. Hij zegt dan verder: „Hij (t.w. Calvin) deed dit ook slechts éénmaal, in een critieken tijd, toen hij zijn gansche werk niet in de waagschaal

wilde stellen, door het volk in één alle vernakelijheden, waaraan het zoo hing, te ontnemen, kennelijk bij toegeving, en met opzettelijk uitgedrukten onwil. Het kon dezen keer niet anders; het was tenslotte ook, met censuur en onder contrôle, nog het ergste kwaad niet. En nu was door Cop's onverstand en drift het nog bijna „op een treurspel uitgelopen”. De Raad bleef hem (t.w. Calvin) nog wel trouw bij het tumult om Cop, deelt Calvin mede aan Farel, maar — slapjes, vreesachtig, als gewoonlijk”, blz. 122.

Prof. Wille eindigt zijne bespreking van Calvin aldus: „Het ging hier om liebbeberij-spel, door burgers, niet om gewin; met subsidie, min of meer, van de stad. Toen een troepje comedianten met eene aanvraag bij den Raad van Genève kwam, willigde deze dit verzoek niet in. „Geen denken aan; morgen moeten ze weg zijn, besliste de Raad, zonder advies” — n.l. van de predikanten — „te behoeven. Maar ook met het andere was het gedaan; een week na het feest besloot de Raad op het verzoek: geen spelen meer, maar het geld voor de armen, tot afschaffing voor zoolang geen geschikten tijd aanbrak. Die tijd kwam nooit”, blz. 122.

Hij vervolgt daarna: „Practisch gebeurde zoo, wat de raad der predikanten einde Mei al had gewild: goede of kwade stukken, geen toneel. De argumenten, die wij tegen hooren van Calvin en zijn naasten kring, zijn (men bedenke, dat die tegen de beroepsspelen, de vaste schouwburgen, de lichtzinnige en de heidensche stukken vanzelf ontbreken): karakterbederf door dienst van schijn, en verzuim van ware levenszaak, tijd verkwisten (Farel); geld verkwisten, armen te kort doen, jacht naar genot, onrust onder volk (consistorie), zinnen prikkelend, zedigheid roovend (Cop); H. Schrift neerhalend en mishandelend, afgoderij bevorderend (Cop volgens aanklacht). Dat Calvin op grond van Gods woord streng de kleeding-verwisseling van man en vrouw veroordeelde, is bekend. Minder, hoe hij over den invloed der schouwspelen bij de Ouders dacht: het herinnert aan Plato; men kan het vinden in zijn „Praelectiones in Daniele 3:2”, blz. 122 v.

Calvin had dus zeer groote bezwaren tegen het toneelspel, wilde er eigenlijk niets van weten, heeft slechts één keer het verzet er tegen, om erger te voorkomen, niet tot het uiterste doorgezet, stond maar eenige keeren schoolspelen toe, en had ook die blijkbaar liever niet. S. GREIJLDANUS.

Levensonderhoud of behoefte?

In het „Noord-Hollandsch Kerkblad” schreef (ds P.) v. Dijk over een oplossing voor de te zwaar belaste kerken ten opzichte van art. 13, ongeveer terzelfder tijd, dat wij in deze rubriek onze opmerkingen er over mochten doorgeven.

Ten aanzien van één onzer drie punten blijkt hij ongeveer hetzelfde te hebben gezien als een mogelijkheid tot verlaging der lasten. Hij wil het zoeken in deze richting, dat niet alleen het minimum, maar ook een maximum bedrag vastgesteld wordt, in zoover het de gemeenschappelijk gedragen en over alle kerken naar evenredigheid omgeslagen lasten betreft. Zijn formulering — en ook zijn argumenteering — houden verband met de financieringswijze, die de kerken in Noord-Holland en in de meeste provincies volgen. Omdat wij de financieringswijze buiten onze voorstellen tot verlichting der lasten hebben gelaten, mogen wij dit punt wel laten rusten. Ds van Dijk ziet er tot onze vreugde geen kerkrechtelijk bezwaar in, dat men de volstrekte evenredigheid aan de diensttractementen loslaat.

Maar ten aanzien van ons derde en laatste punt, het uitsluitend rekenen met de behoefte van den emeritus, wanneer het bedrag van zijn pensioen ter sprake is, bestrijdt Ds van Dijk ons.

hart wordt dus positie gekozen vóór of tegen God. Het hart is verbonden aan of los van den Christus. Het wordt beheerscht door den Geest van God of den geest uit den afgrond. Die stellingkeuze des harten ligt ten grondslag aan gansch de levensopenbaring des menschen; ze ligt dus ook achter en beslist eveneens over alle denken, het wijsgeerige denken natuurlijk inbegrepen. Alle wijsgeerig denken is dus, omdat het door het hart wordt beheerscht, religieus bepaald. Het is dienst van God of opstand tegen Hem. 42)

Ook dezen kijk op het menschen bestaan heeft de wijsbegeerte der wetsidee in zeer duidelijke en zeer bewuste aansluiting aan Dr Kuyper ontwikkeld.

Immers gedurende heel zijn leven heeft Dr Kuyper nu eens vanuit dezen en dan weer vanuit dien gezichtshoek deze beschouwing verdedigd en gepropageerd.

Juist het feit, dat hij telkens in ander verband de opvatting van het hart als het centrum van het menschenleven naar voren schuift, geeft haar te meer relief en doet te duidelijker zien, welke centrale plaats zij in Kuyper's bewustzijn innam.

Met enkele voorbeelden worde het bovenstaande geïllustreerd.

Een van de vele karakteristieken, die Kuyper van de wereld buiten God geeft is deze, dat zij een overgrootte waarde toekent aan het verstand.

42) Vgl.: Dr H. Dooyeweerd, Wijsbegeerte der Wetsidee, Boek I, p. 30, 484. Dr D. H. Th. Vollenhoven, Het Calvinisme enz., p. 44. Ds J. M. Spier, Inleiding enz., p. 23.

Wanneer wij stellen, dat een uitkeering van het pensioen alleen geschiedt naarmate de betrokken personen het behoeven voor hun levensonderhoud en deze stelling verdedigen willen, o.a. met een beroep op de letter van art. 13, komt Ds van Dijk daar tegen op, juist met een beroep op die letter.

Wij citeeren hem op dit punt even letterlijk:

„Zelfs is deze regeling, althans wat den derden wensch betreft, niet in overeenstemming, maar in strijd met de letter, laat staan met den geest van Art. 13.

Want Art. 13 luidt... „En van de kerk, die zij gediend hebben, eerlijk in hun nooddrift (gelijk ook de weduwen en weezen der Dienaren in 't gemeen) verzorgd worden.”

Niet dus de dominee-zelf, maar de kerk moet voor zijn nooddrift zorgen. Dat staat er. En nooddrift beteekent niet anders dan levensonderhoud (Cat. vr. 118).

De vraag komt hier op, of wij werkelijk het woerdeke nooddrift hebben misverstaan. „Nooddrift beteekent niet anders dan levensonderhoud”.

Op de woorden „niet anders dan” na is dit toe te stemmen.

Nooddrift is een ouderwetsch woord; het wordt in het tegenwoordig Nederlandsch niet meer gebruikt, anders dan in een verband, dat aan vroegere bepalingen en toestanden herinnert. Daarom moet de betekenis worden afgelezen uit het gebruik bij vroegere auteurs. Voor de betekenis van het woord in onze Dordtsche Kerkenorde moeten we vooral bij de auteurs uit de zestiende eeuw zijn.

Het is voor een theoloog een periculous ondernemen om op dit terrein zijn meening te geven. Gelukkig gaat het niet over een etymologische kwestie. En bovendien komen wij door ons kerkboek nog gedurig in aanraking met den talschat onzer Dordtsche vaders. Deze omstandigheid brengt ook mee, dat we deze zaak van woord-beteekenis, tot nadere verklaring van onze artt. over het pensioen naar art. 13, in een kerkelijk blad kunnen bespreken.

Ds van Dijk beroept zich ook op het kerkboek. Hij verwijst naar vraag 118 van den Catechismus.

Hij had de bewijzen voor de stelling, dat nooddrift inderdaad levensonderhoud beduidt, kunnen vermenigvuldigen met het kerkboek in de hand. Onze Psalmbetaling is van later datum dan de Kerkenorde. Doch ook daar zijn de bewijzen voor Ds van Dijk's stelling — doch dan zóó gesamendeerd, dat ze niet meer absoluut spreekt — te vinden. Te citeeren valt Pa. 109 : 5:

Laat zijne kinderen als weezen,
Steeds beedlen en de nooddrift derven.

En Ps. 128 : 1:

Gij zult Uw nooddrift vinden
Door d' arbeid van Uw hand.

Ook had hij kunnen wijzen op de taal van onze Statenvertaling, die historisch nog dichter bij die van de Kerkenorde staat dan de Psalmbetaling. Een heel mooi voorbeeld voor de betekenis nooddrift — levensonderhoud, is het woord van Paulus, Hand. 20:34: „En gij weet, dat deze handen tot mijn nooddrift, en dergenen, die met mij waren, gediend hebben”. Ook de Statenvertaling van Ps. 109 : 10 gebruikt nooddrift in dien zin.

Over de betekenis van „nooddrift” in de Statenvertaling van Flp. 2:25, 4:16, en 19 worden Ds van Dijk en wij het wellicht niet zoo gemakkelijk eens. Daar staat, dat Epafroditus gaven van de Filippijzen aan Paulus had overgebracht tot zijn nooddrift; wij willen daar liefst het woord als behoefte verstaan. De gaven dienden tot ondersteuning en hulp van den apostel. En de Heere

„De waarde-meter van eens menschen persoon is bij ons: de kennis die hem in het hoofd voor... Aan de gezonde ontwikkeling der hersenen laat men zich alles gelegen liggen... Onze eeuw leeft uit 's menschen hoofd; zoekt haar kracht in 's menschen denken! Zij, de denkeeuw, gleeft daardoor af naar een denkbeeldige wereld, en wanende naar „werkelijkheid te dorsten” leep ze niets dan de schimmen van haar gedachtenwereld na.”

Tegenover deze dwaasheid der wereld plaatst Kuyper de wijsheid der Schriften aldus:

„Hoe heel anders daarentegen leert God de Heere het ons!

God in zijn Woord zegt: De poorte der kennis ligt niet in uw hoofd, maar in uw hart.

Het is niet zóó, als ware uw hoofd het middel om kennis te verzamelen en als diende het hart slechts om uw gevoel te laten werken!

o, Neen, in het minst niet!

Maar ook om verstandig te worden, ook om kennis te vergaderen, ook om wijsheid deelachtig te worden, moet ge de hoofdwerkzaamheid van uw persoon niet in uw hersenen, maar in de kameren van uw hart plaatsen...” En om alle misverstand omtrent de betekenis van dit woord hart uit te bannen, voegt hij er aan toe: „Het hart wel te verstaan niet als gevoelsorgaan, maar als de plek in u, waar God werkt en van waar uit Hij werkt op uw hoofd en op uw hersenen ook”. 43)

Een anderen keer spreekt Kuyper over de staatkundige vrijheid. Zal die vrijheid meer dan schijn en zal ze daarbij duurzaam zijn, dan moet ze go-

vervulle naar penzen.

Maar daar Nederlandsch spreken. Ove anders di periode, waa Want dat te bewijzen. van Tyrus (Libanon, naa beduidt noot Het gebrui uit het Psal

Daar Doo Nat

Er is trouw het woord d Pa. 74 : 20

Ma:

Ps. 112 : f

De

...

Ieder kan niet per sé

En wie v

Woordenboe

boek der Ne

Heinsius en

conclusie. U

is de zinsre

renthen bov

In het Gr

den: „De B

brengen...

dagelijks L

uitgelevert v

Men maakt

druft. Dat k

delafstand e

denaar dae

betalinge te

mogen bedr

(moest) bij

nooddrift v

Voor de h

niet in ged

dige, gelij

noemen we

niet Arm, d

„Leent daer

geven”.

Deze der

De uitvo

noodzakelij

der diaconi

levensonder

dilemma is

rekenen tot

houd te beh

anderzijds.

van de bel

Indien or

onjuiste is,

er dan heel

gen, die in

wordeld zi

die de kin

in Jezus

making.

king Chri

der natu

duivels in

Men ziet

menschen,

heerscht.

hart vrij

leven vrij

of vermon

Hoe bev

volgende.

worsteling

juist in de

schil open

Er is n.l. a

„waarvoor

de organen

het hart

hoofd m

wusten vo

aldus opp

tot werkin

eenstemm

in het ha

maakte al

wettig voc

zwaard. I

alleen op

massa ha

POPULAIR-WETEN-
SCHADDELUKE SCHETSSEN

In Kuyper's lijn.

VI.

Het hart, centrum van het menschenleven.

Een van de grondovertuigingen in de wijsbegeerte der wetsidee is de opvatting, dat het hart is de wortel, het centrum van het menschen bestaan. In het hart des menschen vindt zijn wijzvertakt en veelkleurig leven zijn kern en uitgangspunt.

Het hart, de volheid onzer zelfheid, is werkzaam in al ons voelen, denken, spreken, zedelijke handelingen, gelooven, kortom in alles wat we doen. Al ons doen is harte werk. Ons leven is het zich uitende hart. Uit het hart immers zijn, naar het woord der Schrift, de uitgangen des levens.

Om het woord „hart” gaat het hierbij niet. De Schrift spreekt ook van „inwendige mensch” en van „ziel”. Geleid door deze visie op het „hart” des menschen, dat zich „uit”; de „ziel”, die in en door en met het „lichaam” leeft, aanvaardt de wijsbegeerte der wetsidee van ganscher harte de schriftuurlijke dichotomie van hart en leven; inwendige en uitwendige mensch; ziel en lichaam in het ééne, ongedeelde bestaan van den éénen, geheelen mensch.

Dit hart des menschen is het religieuze centrum van gansch zijn creatuurlijk bestaan. In het hart en door het hart wordt n.l. de richting van het leven bepaald: van God af (van nature) of naar God toe (door den Heiligen Geest). Met-het

44) Dr A. Amsterdam,

43) „De Heraut”, No. 79, 15 Juni, 1879.